

Boekbespreking

De strategie van bedrijven. Modificatie en empirische toetsing van de strategie typologie van Miles en Snow

Dr. E.J. Nijssen

Utrecht: Uitgeverij LEMMA B.V., 1992, 167 pp.

De inhoud van het boek

Sinds Miles en Snow hun typologie van strategietypen publiceerden heeft deze typologie veel aandacht gekregen. Voor Nijssen was deze stroom van publikaties reden er een proefschrift aan te wijden.

De modificatie die de auteur aanbrengt is het toevoegen van een vijfde strategietype, de *controller*, aan de reeds bestaande vier, te weten de *prospector*, de *analyser*, de *defender* en de *reactor*.

Op basis van een empirisch onderzoek in twee branches, de meubelen en de computerbranche, toetst Nijssen vijf door hem opgestelde hypothesen.

De eerste heeft betrekking op het ook in ons land voorkomen van de strategietypen van Miles en Snow. Gelukkig voor Miles en Snow kon de eerste hypothese bevestigd worden. De tweede stelt dat de door Miles en Snow onderscheiden typen ook werkelijk de veronderstelde karakteristieken hebben. Bijna alle geformuleerde sub-hypothesen konden bevestigd worden.

Hypothese drie stelt dat de consistente strategietypen *prospector*, *defender* en *analyser* beter presteren dan het inconsistente reactortype. Consistentie loont volgens het onderzoek van Nijssen.

De vierde hypothese heeft betrekking op de invloed van de omgeving op strategietype, organisatiekarakteristieken en prestatie. Er is geen significant verband tussen omgeving en strategietype. Er is wel een significant verband tussen omgeving en organisatiekarakteristieken. Er is geen significant verband aan te

geven tussen omgevingstype, strategietype en prestatie. De uitkomsten van Nijssens onderzoek lijken niet in overeenstemming met inzichten uit de contingentietheorie.

De vijfde hypothese heeft betrekking op het door de auteur toegevoegde 'controller'type. Door het geringe aantal waarnemingen kon hieraan geen algemene conclusie worden verbonden.

De zesde hypothese betrof de wens van ondernemingen hun strategietype te wijzigen. In de meubelbranche willen minder bedrijven veranderen dan in de computerbranche. Er is echter geen significant verband tussen omgeving en het wel/niet willen veranderen van strategie. Slecht presterende bedrijven in de meubelbranche willen vaker veranderen dan goed presterende. In de computerbranche daarentegen willen juist goed presterende bedrijven meer veranderen. Bedrijven van het type 'reactor' willen overstappen naar een meer consistent type. In de meubelbranche zoekt men het meer in een 'defender'type en in de computerbranche meer in een 'analyser'strategie.

Twee kanttekeningen

Iemand die, zoals Nijssen, binnen vier jaar promoveert levert een knappe prestatie. Dat neemt niet weg dat wellicht door de gekozen probleemstelling in combinatie met tijdsdruk, een aantal wezenlijke vragen onbeantwoord blijven. Dit geldt vooral voor de bevinding van Nijssen dat de omgeving geen statistisch significante invloed heeft op de gekozen strategie (onder andere p. 137). Deze bevinding is zo fundamenteel anders dan die van gevestigde namen als Burns en Stalker en ook Ansoff, dat het niet misstaan zou hebben indien de auteur een poging tot verklaring had gedaan.

Voorts vind ik het persoonlijk jammer dat de studie van Nijssen geen aandacht besteedt aan de praktische implicaties van de resultaten. Onderzoek op bedrijfskundig gebied moet daar wel naar streven.

Voor wie is het boek interessant?

Het boek is voor in strategietheorie geïnteresseerden zeker aan te bevelen. Het is een van de weinige in ons land verrichte studies op dit gebied waarbij gebruik gemaakt is van statistische analyses. In dat opzicht is het boek (waarschijnlijk) uniek. De bevindingen van de auteur wijken op een aantal punten duidelijk af van wat 'geaccepteerd' was, bijvoorbeeld de contingency-benadering. Er is heel wat discussie mogelijk over de vraag hoe de resultaten uit dit proefschrift te rijmen zijn met de tegengestelde opvattingen van auteurs als Burns en Stalker en Ansoff.

De pragmatisch ingestelde lezer zal weinig missen indien het boek ongelezen blijft. Nijssen heeft bewust gekozen voor een puur theoretische studie; implicaties voor de praktijk ontbreken.

Prof. Dr. D.J. Eppink

Prof. Dr. D.J. Eppink, studie Bedrijfs-economie aan de VU. Doctoraal examen 1967, promotie 1978. Bijzonder hoogleraar Strategie en Omgeving, Faculteit Economische Wetenschappen & Econometrie, VU Amsterdam.

Boekbespreking

Empirical financial accounting research, compliance with regulation, distributional properties of financial ratio's and demand for external auditing

W.F.J. Buijink

Dissertatie
Rijksuniversiteit Limburg
juni 1992, 139 pp.

Buijinks dissertatie omvat een drietal voorbeelden van toepassingen van empirisch onderzoek op het terrein der 'financial accounting' (externe verslaggeving of berichtgeving, door Buijink zo ruim opgevat dat ook de 'auditing' ertoe behoort). De inhoud van de dissertatie sluit aan bij de in de internationale literatuur waar te nemen stroming van een ontwikkeling die loopt van het ontwerpen van technieken ('design perspective') van de externe verslaggeving naar de beschrijving en de verklaring van kenmerken van de externe verslaggeving met behulp van economische concepten (de zgn. 'positive accounting'-stroming waarvan Watts en Zimmerman de representanten bij uitstek zijn). Alvorens zijn empirisch onderzoek te starten geeft Buijink zeer compact weer wat verstaan dient te worden onder 'economics-based empirical financial accounting research' (pp. 14-23) en hoe deze onderzoekstroming zich heeft ontwikkeld. Er wordt geen 'survey' van de literatuur gegeven; daarvoor verwijst Buijink naar in de literatuur reeds bestaande, soms zeer omvangrijke, surveys.

De eerste empirische studie betreft de 'kwaliteit' van jaarrekeningen van meer dan 10.000 Belgische ondernemingen over de jaren 1977-1983. De data zijn afkomstig uit de databases van de Balanscentrale, een afdeling van de Belgische Nationale Bank. De onderzochte kwaliteitskenmerken zijn: het voorkomen van logische en rekenkundige fouten en gebreken in

de wettelijk verplichte verstrekking van detailinformatie. Hier is derhalve sprake van een bijzonder ingeperkt begrip van de kwaliteit (zie voor de ruimere - gangbare - interpretatie de recente oratie van Van Helleman). Vastgesteld wordt dat in 1983 70% van de jaarrekeningen nog enkele fouten bevat, tegenover ca. 80% in 1977. Het gemiddeld aantal voorkomende fouten per jaarrekening nam in de beschouwde periode af van 3 tot iets minder dan 2. Voor wat betreft de naleving van de regelgeving in het algemeen (de kwaliteit in Buijinks interpretatie derhalve) constateert de auteur, dat deze positief varieert met de ondernemingsomvang en, in mindere mate, met de solvabiliteit; er is geen relatie gevonden met de liquiditeits- en winstgevendheidspositie van ondernemingen.

In de tweede empirische studie worden de kenmerken van verdelingen van financiële ratio's van Belgische ondernemingen onderzocht over de periode 1977-1981. In het bijzonder zijn de verdelingen van elf gangbare financiële ratio's onderzocht op de kenmerken normaliteit en symmetrie voor tientallen sectoren uit de Belgische economie. 'Outliers' zijn in het onderzoek niet geëlimineerd. Frequentieverdelingen van ratio's blijken na één of meer transformaties beduidend vaker normaal en symmetrisch verdeeld te zijn, dan het geval is bij de niet getransformeerde ratioscores. Ook de keuze van het aggregatieniveau van beschouwing is van belang. Voor bedrijfstakbeschouwingen op 2-digit niveau kan de nulhypothese inzake normaliteit en symmetrie eerder verworpen worden dan op 3-digit niveau. Dus: naarmate de heterogeniteit van de populatie toeneemt neemt de kans toe dat de ratio-verdelingen van de ondernemingen uit die populatie typeren als niet normaal en niet symmetrisch. In een tijdreeksperspectief (1977-1981) blijken deze conclusies eveneens op te gaan, hetgeen volgens Buijink de resultaten uit de cross-sectie-analyses relevanter maakt. Buijink gaat meermalen in op het belang van zijn

onderzoek en de bereikte conclusies. Hij wijst in dat verband onder meer op het belang voor de keuze van statistische technieken bij onderzoek waarin financiële ratio's worden gebruikt (bijvoorbeeld onderzoek naar modellen voor de voorspelling van faillissementen).

Het derde empirische onderzoek betreft onderzoek naar determinanten van de vraag naar externe controlerende accountants door Nederlandse ter beurze genoteerde ondernemingen, in een tijd dat er nog geen verplichting bestond tot externe accountantscontrole en wettelijke voorschriften ten aanzien van de jaarrekening nauwelijks bestonden (1926). Het theoretische kader voor dit onderzoek wordt geleverd door de 'agency'-theorie. Buijink constateert onder andere een significant en positief verband tussen de vraag naar controlerende accountants en de op specifieke wijze gedefinieerde solvabiliteit. Een model waarin als verklarende variabelen tevens zijn opgenomen 'de mate waarin management geen aandeelhouder meer is', 'de activa structuur' en 'ondernemingsomvang', blijkt volgens Buijink 'niet goed te werken' (p. 137). Opvallend is nog de bevinding dat de omvang van de Raad van Commissarissen groter is bij aanwezigheid van een accountant dan zonder diens aanwezigheid. De verklarende waarde van zijn model acht de auteur tamelijk beperkt. Hij suggereert verder onderzoek naar de mogelijke rol die banken hebben gespeeld bij het ontstaan en de groei van de vraag naar externe accountantscontrole.

Opinie

'In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister'. Buijinks zeer compacte dissertatie (139 pp. slechts) heeft inderdaad enkele meesterlijke punten. Een drietal buitengewoon omvangrijke empirische onderzoekingen zijn zeer compact en op een goed leesbare wijze beschreven. De auteur heeft - gelukkig - de verleiding weerstaan de lezer een zoveelste survey van in het buitenland verricht

onderzoek voor te schotelen. Hij volstaat met een verwijzing naar elf andere surveys (p. 23). Competentie, zorgvuldigheid en uithoudingsvermogen zijn begrippen die zich bij de lezer zullen opdringen.

In Nederland is nog betrekkelijk weinig empirisch onderzoek uitgevoerd op het gebied van de financial accounting, dat wil zeggen in de lijn van de 'positive accounting'-stroming (zo langzamerhand zijn we door middel van veel inductief empirisch onderzoek redelijk goed op de hoogte van wat organisaties in hun financiële verslaggeving doen of laten). De 'positive accounting'-stroming stelt de vraag: *waarom* gedragen organisaties zich op het terrein der verslaggeving zoals ze zich gedragen? Buijink had hier wat mij betreft meer ruimte mogen nemen voor de motivering van zijn keuze voor de 'positive'-stroming, te meer daar deze stroming tamelijk veel verzet oproept (zie bijvoorbeeld het wel door Buijink genoemde, maar niet besproken artikel van Sterling in *Abacus* uit 1990). Met name rijst de vraag in hoeverre de vooronderstellingen van de agency-theorie aansluiten bij de kenmerken en eigenaardigheden van de Nederlandse economie in de jaren twintig van deze eeuw. Het agency-denken accentueert de belangentegenstelling tussen aandeelhouders en management voor de Nederlandse omstandigheden van die tijd mogelijk te sterk. Werden de accountants niet veeleer om hun comptabele en fiscale kennis ingehuurd dan als 'monitoring device'? Is deze vraag eigenlijk relevant?

In een meeromvattende methodologische en theoretische bezinning zou het eigen theoretische denkkader waarschijnlijk sterker geprofileerd naar voren zijn gekomen dan thans het geval is aan het einde van hoofdstuk 1, vlak voor de beschrijving van de drie eerder genoemde empirische onderzoekingen. Van deze drie onderzoekingen blijkt, dat met name het 'audit-onderzoek' in verband gebracht kan worden met concepten van de agency-theory; voor de andere twee onderzoekingen blijkt dat in

mindere mate empirisch uitgewerkt te zijn. Zowel het onderzoek naar de betrouwbaarheid van de Belgische jaarrekening-databases, als het onderzoek naar de kenmerken van de frequentieverdelingen van ratio's, is in dit opzicht onvoltooid.

Een voorbeeld van een iets te compacte beschrijving levert mijns inziens paragraaf 3.5: 'Persistence of distributional characteristics over time'. Waarom is het stabiliteitsonderzoek niet met behulp van de bekende Friedman-toets onderzocht in plaats van met de nu gehanteerde toets die gebaseerd is op een nominale meting, en die derhalve 'zwakker' is? Ook de conclusies had ik liever gedetailleerder gehad dan de nu slechts verstrekte mededeling 'It turns out that at this one sided 95 per cent confidence level independence must be rejected, for 29 of the 37 possible ratio/transformation combinations' (p. 70).

Ook paragraaf 3.8.2 over multivariate normaliteit had wat mij betreft empirisch verder mogen worden uitgewerkt. Op dit gebied liggen overigens mogelijkheden voor nader onderzoek.

Over het algemeen kan niet gezegd worden dat Buijink er volledig in geslaagd is een brug te slaan tussen de 'design'-richting (dat is de normatieve, voorschrijvende richting) en de 'real world' (die door de 'positieve' theorie wordt beschreven en verklaard). Maar dat was ook niet Buijinks bedoeling; zijn bescheiden opstelling impliceert niet meer dan een degelijk uitgevoerde analyse van enkele elementen uit de 'real world'. In een latere fase, wanneer onze kennis van de 'real world' diepgaander en meeromvattender is, kan deze brug misschien alsnog worden gebouwd.

Literatuur

- J. van Helleman, *Om de kwaliteit van het jaarverslag*, oratie Vrije Universiteit, februari 1992.
R.R. Sterling, 'Positive Accounting: An Assessment', *Abacus* 1990, nr. 2, pp. 97-135.

Prof. Dr. D.W. Feenstra

Prof. Dr. D. W. Feenstra is sinds 1990 als hoogleraar financieel administratieve Bedrijfseconomie verbonden aan de Faculteit der Economische Wetenschappen van de Rijksuniversiteit te Groningen.